

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن و تأثیر آن بر شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی (مطالعه موردی مسکن مهر پرند)

فریبرز محمدی* ، ستار پروین** ، یاسر رستگار***

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۸/۰۸ تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۲۴

چکیده

مسکن مهر سیاست‌خانه‌دار شدن دولت در سال‌های اخیر برای آن شهروندانی است که فاقد مسکن بودند. به نظر می‌رسد عدم برنامه‌ریزی و توجه به مسائل اجتماعی و فرهنگی در تشکیل و ساخت مسکن مهر از سوی تصمیم‌گیران، باعث پدیداری ناهنجاری‌های اجتماعی در آینده خواهد شد. مفهوم مسکن علاوه بر مکان فیزیکی، کل محیط مسکونی را نیز در برمی‌گیرد که شامل تمامی خدمات و تسهیلات ضروری مورد نیاز برای بهزیستن خانواده‌ها است. ساخت مسکن حداقلی برای شهروندان بدون توجه به

* دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسایل اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی،

freekalhor2006@yahoo.com

** استادیار مددکاری اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول)،

sparvin1359@gmail.com

*** استادیار جامعه‌شناسی مسایل اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه هرمزگان،

yaser.rastegar62@gmail.com

آسیب‌های اجتماعی آن، می‌تواند جامعه را با چالش‌های اساسی روبرو کند که حل آنها هزینه‌های بسیاری را می‌طلبد. مقاله حاضر بر آن است تا با روش توصیفی-تحلیلی با بهره‌جستن از نظریه‌های مختلف حوزه سیاستگذاری اجتماعی، ناهنجاری‌های اجتماعی در رابطه محیط مسکونی، اکولوژی شهری و بی‌سازمانی اجتماعی به تبیین چالش‌های سیاستگذاری اجتماعی در حوزه مسکن با تأکید بر شناسایی و سنجش میزان تأثیر مؤلفه‌های سیاستگذاری اجتماعی در شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مهر پرند، پردازد. به منظور دستیابی بدین مهم، به کمک ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون و تحلیل مسیر میزان همبستگی، اثر و مسیر تأثیرگذاری این مؤلفه‌ها بر اساس فرضیات تحقیق، سنجیده شده است. نتایج بیانگر آن است که ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر نتیجه‌ی عدم دسترسی به مؤلفه‌های؛ حس تعلق خاطر، فراغت و تفریحی، نظارتی و کنترل، ارتباطی و تعاملات اجتماعی، سرمایه اجتماعی، تجانس فرهنگی، دسترسی به کار و اشتغال و سرانه‌های فرهنگی است که تا حد زیادی در محدوده مورد مطالعه رعایت نشده و بروز پیدا کرده است.

واژه‌های کلیدی: سیاستگذاری اجتماعی، ناهنجاری اجتماعی، مسکن

مهر، پرند

مقدمه و طرح مسأله

در کشورهای مختلف دنیا و از جمله کشورهای در حال توسعه، سیاست‌های متنوعی برای تأمین مسکن به‌ویژه برای اقشار کم‌درآمد جامعه ارائه شده است. در کشور ایران نیز با توجه به مشکلاتی که در زمینه کمبود مسکن و به‌ویژه گرانی آن وجود داشت، طرح مسکن مهر به‌عنوان مناسب‌ترین سیاست دولت جای خود را در اذهان عمومی متقاضیان مسکن پیدا نمود (ذبیحی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۳). طرح مسکن مهر در

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۳۷

راستای اجرای مفاد بندهای ۱۵ و ۴۱ سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه و بند (ج) ماده ۳۰ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مبنی بر تأمین مسکن و حق بهره‌برداری از زمین و اجاره بلندمدت ۹۹ ساله برای نخستین بار در جزو (۲) از بند (د) تبصره (۶) قانون بودجه در سال ۱۳۸۶ با اهداف ایجاد تعادل میان عرضه و تقاضای مسکن با حذف قیمت زمین، تأمین مسکن اقسشار کم‌درآمد و بی‌بضاعت، کنترل و جلوگیری از افزایش بی‌رویه قیمت زمین و مسکن، رونق بخشی به تولید مسکن و افزایش آن، کاهش هزینه‌ها (اجاره‌بها، رهن و خرید) از سبد هزینه خانوار، تأمین نیازهای انباشتی و آتی مسکن و برقراری عدالت در دسترسی به مسکن مناسب و به‌تبع آن کاهش فقر و تأمین مسکن جوانان مطرح شد (سایت وزارت مسکن و شهرسازی، برنامه چهارم توسعه و مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۴).

مسکن مهر یکی از سیاست‌های اجرایی و برنامه‌های کشور در تأمین مسکن اقسشار کم درآمد در راستای تحقق سیاست‌های اجتماعی و حمایتی است که پس از گذشت چند سال از اجرای آن، ضرورت بررسی نتایج حاصله از این تجربه به لحاظ میزان موفقیت آن در ایجاد کیفیت زندگی و آرامش خاطر ساکنانش احساس می‌شود. بررسی و ارزیابی سیاست‌گذاری اجتماعی مسکن مهر در دستیابی ساکنانش به کیفیت زندگی بهتر و رفاه عمومی بیشتر، جمع گسترده‌ای از مؤلفه‌های تأثیرگذار از قبیل؛ فراغتی، ارتباطی، نظارتی، امنیتی، تجانس فرهنگی، کار و اشتغال و غیره را در بر می‌گیرد که در مجموع کیفیت محیط مورد نظر را در پاسخگویی نیازهای ساکنین بازگو می‌کند. از اینرو در سیستم‌های مسکن بایستی کلیه امور اجتماعی- اقتصادی و فرهنگی نظیر بهداشت، تغذیه، آموزش و پرورش، کار و شغل، زندگی خانوادگی، مشارکت، امنیت و ثبات اجتماعی را همزمان در نظر گرفت. این برداشت از مسکن دال بر این است که نمی‌توان سیاست مسکن را جدا از دیگر بخش‌ها مورد بررسی قرار داد به طوری که سیاست‌های سکونتی نمی‌توانند جدا از سیستم‌های اقتصادی- اجتماعی و زیست محیطی مطرح گردند (خوش‌فر، ۱۳۷۴: ۳۷۵). مسکن نیز از جمله محیط‌های اجتماعی

شخصی به شمار می‌رود که معمولاً اثرات قاطعی بر شخصیت فرد برجای می‌گذارد؛ بر این اساس، مسئله‌ی شکل‌گیری ناهنجاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی سیاست مسکن مهر از منظر جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی قابل بحث و بررسی است^۱. با عنایت به اهمیت موضوع، ضروری می‌نمود که در این زمینه به بررسی یکی از این پروژه‌ها به‌طور کلی و از منظر سیاست‌گذاری اجتماعی اجرا شده و همچنین آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی به وجود آمده از اجرای این طرح به‌عنوان یک سیاست اجتماعی، پرداخته شود. از این رو اهمیت تحقیق حاضر در این است که تلاش دارد تا با بررسی زوایای مختلف پروژه‌های ساخت مسکن مهر خاصه مسکن مهر پرند روشن نماید که ملاحظات اجتماعی، فرهنگی و امنیتی برای اجتماع ساکن چه قبل از تحویل و چه بعد از اسکان مذاقه نظر قرار نگرفته و الزامات ساخت مناطق جدید با تعامل و هم‌اندیشی متقاضیان و حتی سایر دستگاه‌های ذیربط تأمین نگردیده است. با توجه به این که شهر پرند پایتخت مسکن مهر نامیده شده است، مهم بود که بدانیم پایتخت مسکن مهر در چه وضعیتی قرار دارد. براساس مطالعات و مشاهدات محقق و بررسی پرونده‌های ارجاع شده به نیروی انتظامی مرکزی شهر پرند انواع بزه‌کاری و آسیب و ناهنجاری رخ داده بود که ضرورت مطالعه در این مورد را دوچندان می‌نمود. برای مسکن مهر پرند به‌عنوان پایتخت مسکن مهر با سه فاز به علت فرآیند انجام کار در روند این شکل‌گیری کالبدی، توزیع و تأمین فضاهای مختلف مورد نیاز در سطح خانه، محله یا

۱- عواملی همچون تعارض و عدم تجانس فرهنگی، گم‌نامی و کاهش سرمایه‌ی اجتماعی و غیره، در ارتباط با مسکن مهر مطرح است. در مسکن مهر بسترهای بروز مشارکت و همبستگی، اعتماد و احساس امنیت چندان مهیا نیست و کنترل‌های غیررسمی و پیوندهای اجتماعی در سطح مطلوبی قرار ندارد. ارتقاء سرمایه اجتماعی یکی از پایه‌های اساسی پیشگیری اجتماعی از جرم را تشکیل می‌دهد که متأسفانه در مسکن مهر مورد بی‌مهری قرار گرفته است و این خود از عوامل بروز انواع آسیب‌های اجتماعی از جمله افزایش جرم در این مناطق است. همانطور که فوکویاما می‌گوید نمی‌توان نبود سرمایه‌ی اجتماعی را از طریق وجود برخی پدیده‌های اجتماعی از قبیل میزان جرم، میزان امنیت، مصرف مواد مخدر، فروپاشی خانواده‌ها و موارد مشابه اندازه‌گیری کرد (برغم‌دی، ۱۳۸۷: ۲۶۸).

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۳۹

شهر، نارسایی‌ها و کاستی‌های فراوانی وجود دارد که با توجه به عدم شروع بهره‌برداری کامل از پروژه‌ها بسیاری از مسائل در طی زمان بروز می‌یابد. حال این سؤالات پیش می‌آید که برای ساکنین مسکن مهر پرند با تغییر محل سکونت خود، عدالت اجتماعی به‌عنوان یک سیاست اجتماعی توانسته در مورد آن‌ها برقرار شود و آن‌ها چه فرصت‌هایی را به دست آورده‌اند؟ چه نکاتی مورد غفلت واقع شده، که موجب بروز ناهنجاری‌ها اجتماعی و عدم توجه به انسان و نیازهای جمعی و به‌تبع آن فضاهای عمومی و جمعی شده است؟ راه‌کارهای متناسب برای برون‌رفت و حل مشکلات و آسیب‌های اجتماعی ناشی از عدم توجه به سیاست‌گذاری اجتماعی در اجرای طرح مسکن مهر چیست؟ برای پاسخ‌گویی به سؤالات مذکور، این پژوهش تحت عنوان "چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی در حوزه مسکن و تأثیر آن بر شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین آن" (مطالعه موردی مسکن مهر شهر پرند)، باهدف شناخت ابعاد اجتماعی مسکن مهر و آسیب‌های ناشی از آن، سعی در ارائه راه‌کارهای متناسب و عملی دارد.

پیشینه تحقیق

در زمینه مشکلات اجرای مسکن مهر و میزان رضایت‌مندی ساکنین مطالعات زیادی در چند سال اخیر صورت گرفته اما کمتر مطالعه‌ای به بحث آسیب‌های ناشی از سکونت در مسکن مهر و احتمال بروز ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین بر اثر عدم اجرای سیاست‌گذاری اجتماعی در حوزه مسکن پرداخته است، در این راستا می‌توان به مطالعات و تحقیقات زهرا گل‌کار (۱۳۸۸) با عنوان "مطالعه مسکن مهر، جنبه‌ها و مطالعات اجتماعی فراموش شده آن در شهرستان کرج"، شرکت رهپو ساخت شارستان (۱۳۹۲) با عنوان "آسیب‌شناسی اقتصادی و اجتماعی طرح مسکن مهر" به سفارش وزارت راه، مسکن و شهرسازی توسط دکتر حبیبی مسئول بخش مطالعات شهرسازی

پروژه، دکتر گودرزی مسئول بخش مطالعات اجتماعی پروژه و دکتر میرزایی، مسئول بخش مطالعات اقتصادی، عزیزی و رحمانی (۱۳۹۳) با عنوان "ارزیابی کیفیت محیط در مجموعه‌های مسکونی اقشار کم درآمد مجموعه مسکونی مهر شهر تاکستان"، پویا علاءالدینی و مریم جمشیدی (۱۳۹۴) با عنوان "مسکن مهر و حق به شهر جماعت‌های جدید" پروژه مسکن مهر شهر جدید پرند، پورمحمدی و اسدی (۱۳۹۳)، به "ارزیابی پروژه‌های مسکن مهر شهر زنجان"، محمد علی بابایی و مریم قربانپور راسخ (۱۳۹۳) با عنوان "ابعاد جرم‌زایی سیاست مسکن مهر"، محمدرضا جعفرزاده (۱۳۹۵) با عنوان پایان‌نامه "بررسی عوامل بروز جرم در خانه‌های مسکن مهر استان البرز"، عیسی‌لو و همکاران، (۲۰۱۴) با عنوان "تحلیل هزینه‌های حمل و نقل و استطاعت خانوارهای ساکن واحدهای مسکن مهر زنجان" در سطح تحقیقات داخلی و مطالعات خارجی، آمریگو و آراگونز (۱۹۹۷) با عنوان "رضایت مسکونی را با رویکرد نظری و روش‌شناختی"، پیتون^۱ (۲۰۰۳) با عنوان پایان‌نامه "تأثیر تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی را بر عملکرد مدنی و رفتارهای هنجارمند شهروندان" و تحقیقات مرکز جرم‌شناسی و کرسون پاریس (۱۹۷۶) با "عنوان رابطه محیط سکونت و بزه‌کاری" و همچنین تحقیقات دیگری در زمینه تأثیر شرایط اجتماعی و عوامل محیط در بروز آسیب‌های اجتماعی توسط دانشمندان همچون "پیناتل"، ساترلند، استفانی غیره انجام شده و نظریاتی در این رابطه بیان داشته‌اند، اشاره نمود. با توجه به تنوع پروژه‌های مسکن مهر، انجام مطالعات موردی بیشتر به منظور روشنگری در باب جنبه‌های گوناگون آن ضروری به نظر می‌رسد. همچنین، در مطالعات موردی که تاکنون در مورد مسکن مهر انجام شده، به پیامدهای عدم اجرای سیاستگذاری اجتماعی در حوزه مسکن مهر و تأثیر آن در بروز ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین، که نهایتاً قرار است جماعتی محلی را تشکیل بدهند، عنایت کافی و کار نشده است. در مطالعه موردی حاضر تلاش شده تا حدی به این خلأ پرداخته شود. نتایج تحقیقات طرح شده نشان

1. Payton

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۴۱

می‌دهد که ارتباط معناداری بین میزان رضایتمندی، تعلق مکانی، سرمایه اجتماعی و تعاملات اجتماعی، نظارت و کنترل و غیره با رفتارهای هنجارمند و عملکرد مدنی در ارتباط با محیط مسکونی و کاهش آسیب‌ها و جرائم در بین شهروندان وجود دارد.

چارچوب نظری

در بررسی مشکل مسکن در کشور ایران به عنوان یک کشور در حال توسعه این واقعیت مشخص است که سیاست‌های اعمال شده متناسب با ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اقشار کم درآمد جامعه نبوده است. در نتیجه مشکل مسکن این قشر باگذشت زمان نه تنها حل نشده بلکه به شکل حادتری نیز به وجود آمده و مناطق حاشیه‌ای شهری را شکل داده و منجر به پیامدهای وخیم کالبدی، اجتماعی، بهداشتی و غیره در شهرها شده است. از دیرباز شناسایی عوامل محیطی و مکانی در بروز ناهنجاری‌های اجتماعی و سعی در کاهش تأثیرات آن از مهم‌ترین راهکار افزایش ایمنی و پیشگیری از وقوع ناهنجاری‌ها شناخته شده است، چرا که ناهنجاری‌های اجتماعی به هر نحو که از انسان سر بزند دارای بستر و ظرف مکانی و زمانی است که این رفتارها را از یکدیگر متمایز می‌سازد. از این رو تفاوت در ساختار مکانی و خصوصیات رفتاری افراد در کنار عامل زمان موجب شکل‌گیری الگوهای فضایی، زمانی متفاوت جرائم در واحد مکان می‌گردد. بی‌تردید پدیده‌های اجتماعی به واسطه تعدد ابعاد و به عبارت بهتر، چندبعدی بودن، همواره از سوی محققان مختلف و به واسطه تعلقات مکتبی و پارادایمی این محققان از زوایای گوناگون نگریسته شده‌اند. مسلماً هر یک از نظریه‌های بیان شده به تنهایی نمی‌توانند ساختار و عملکرد مسکن و رابطه آن با شکل‌گیری ناهنجاری‌های را تبیین کنند، زیرا آنچه از ارزیابی این نظریه‌ها به دست می‌آید نشان دهنده آن است که هر کدام از آنها در تبیین پدیده مسکن عوامل و دلایل گوناگونی ارائه داده‌اند که منطبق بر تحقیقات زمانی و اوضاع و احوال اقتصادی، اجتماعی،

جغرافیایی و محل زندگی آن نظریه پردازان بوده است و همگی در شرایط زمانی و مکانی خود می‌توانند مورد قبول باشند، لذا جهت شناخت جامع از پدیده مسکن مهر، نظریه‌های فراگیر مورد نیاز بود که در این تحقیق از نظریه‌های ارائه شده به صورت ترکیبی جهت تبیین مسئله شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر استفاده شد. بدین ترتیب چارچوب تئوریک مناسب برای پژوهش حاضر به صورت تلفیقی از نظریات صورت گرفته است که در ادامه به آن اشاره گردیده و متغیرهای کلیدی مستخرج از آنها تشریح خواهد شد. مهمترین نظریه‌ای که پشتوانه‌ی پژوهش حاضر را نمایندگی می‌کند، رهیافت معتبر و شناخته شده‌ی اکولوژی اجتماعی شهر که توسط صاحب نظرانی مانند فاریس (۱۹۴۸) و دونهام^۱ (۱۹۳۹)، پارکر (۲۰۰۴)، اینستادتر و مارش (۲۰۰۶)، است. نقطه عزیمت این دیدگاه ارتباط میان مکان یا محیط با ناهنجاری‌های اجتماعی است. یکی از واژگان کلیدی این رهیافت، مفهوم بی‌سازمانی اجتماعی است که مهمترین زمینه‌ی وقوع جرائم و آسیب‌های اجتماعی تلقی می‌شود. در میان نظریات متعددی که در این باره مطرح شده است، در دیدگاه‌های سامپسون و گروز^۲ (۱۹۸۹) و بورفیند و بارتوچ (۲۰۰۶) به اثر ساختار محله‌ای و خصوصیات فیزیکی و محیطی محل سکونت بر بی‌سازمانی تأکید شده است. همچنین وجود مسائلی چون فقر در محلات حاشیه‌ای و ازهم گسیختگی خانواده‌ها به مثابه بستری برای فقدان انسجام اجتماعی و شکل‌گیری بی‌سازمانی مطرح نظر قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ی رهیافت بی‌سازمانی اجتماعی، مفهوم کنترل یا نظارت اجتماعی در دیدگاه رینبرگر (۲۰۰۳) است؛ به عبارت دیگر وجود یا فقدان کنترل اجتماعی و شدت و ضعف آن می‌تواند به انسجام یا بی‌سازمانی منجر شود. درحقیقت بی‌سازمانی اجتماعی با فروپاشی و زوال الگوهای شناخته شده و جافتاده تعاملات انسانی رخ می‌دهد و وضعیتی را موجب می‌شود که بی‌ثباتی، ناهمگونی و درهم ریختگی از

-
1. Faris&Dunham
 2. Sampson And Groves

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۴۳

مهمترین خصایص آن است. بدیهی است در چنین موقعیتی، امکان بروز و ظهور ناهنجاری‌های اجتماعی روند فرآیندهای به خود گرفته و نظم اجتماعی دچار اختلال می‌شود. اهمیت شکست کنترل‌های اجتماعی رسمی به عنوان بخشی از بی‌سازمانی اجتماعی است و نهایتاً، بزهکاری به عنوان شاخص بی‌سازمانی اجتماعی در نظر گرفته شد.

پژوهش حاضر همچنین از نظریه فلگی (۲۰۰۴) درباره اثر نظارت رسمی و غیررسمی در بروز ناهنجاری‌های اجتماعی بهره برده است. متأثر از این دیدگاه، استدلال نویسندگان این بوده که از جاکندگی شهروندان مسکن مهر از شهر و دیار و محله خود به سکونت‌گاه‌های مسکن مهر، آنان را در فضایی جدید پرتاب می‌کند، فضایی که با فقدان کنترل رسمی و غیررسمی روبروست و این امر می‌تواند ساکنین را در تخطی از هنجارها و ارزش‌های عام، جسورتر سازد. نکته‌ی حائز اهمیت دیگر این است که در شهرک‌های اقماری و نوظهور حاشیه‌ی کلان شهرها، تنوعی از اقوام و اقلیت‌ها و خرده فرهنگ‌ها سکونت دارند و این تکثر فرهنگی و فقدان پیوندهای ارگانیک و عدم نظارت، به تزايد آسیب‌های اجتماعی دامن می‌زند. کریکاس (۱۹۹۷)، نظریه‌پرداز مطالعات شهری بر همین سویی فرهنگی و ارتباط آن با آسیب‌های اجتماعی در حاشیه کلان شهرها انگشت تأکید نهاده است.

نظریه اکولوژی اجتماعی شهر و خاصه رهیافت بی‌سازمانی اجتماعی بر ارتباط میان محیط با ناهنجاری‌های اجتماعی صحنه گذاشته‌اند. با به کارگیری رهیافت مذکور در حوزه مطالعات اجتماعی شهر می‌توان سؤال اساسی پژوهش حاضر را در سطحی تجربی و درباره مسکن مهر شهر پرنده دنبال کرد. بدین ترتیب نویسندگان مقاله حاضر، بی‌سازمانی اجتماعی را به عنوان مهم‌ترین عامل در بروز ناهنجاری‌های اجتماعی در ارتباط با محیط مسکونی در نظر گرفته و با مرور نظریات مطرح شده و با توجه به اهداف تحقیق، هشت مؤلفه‌ی بی‌سازمانی اجتماعی در ارتباط با سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن مهر که عبارتند از: حس تعلق خاطر به مکان، ارتباطات و

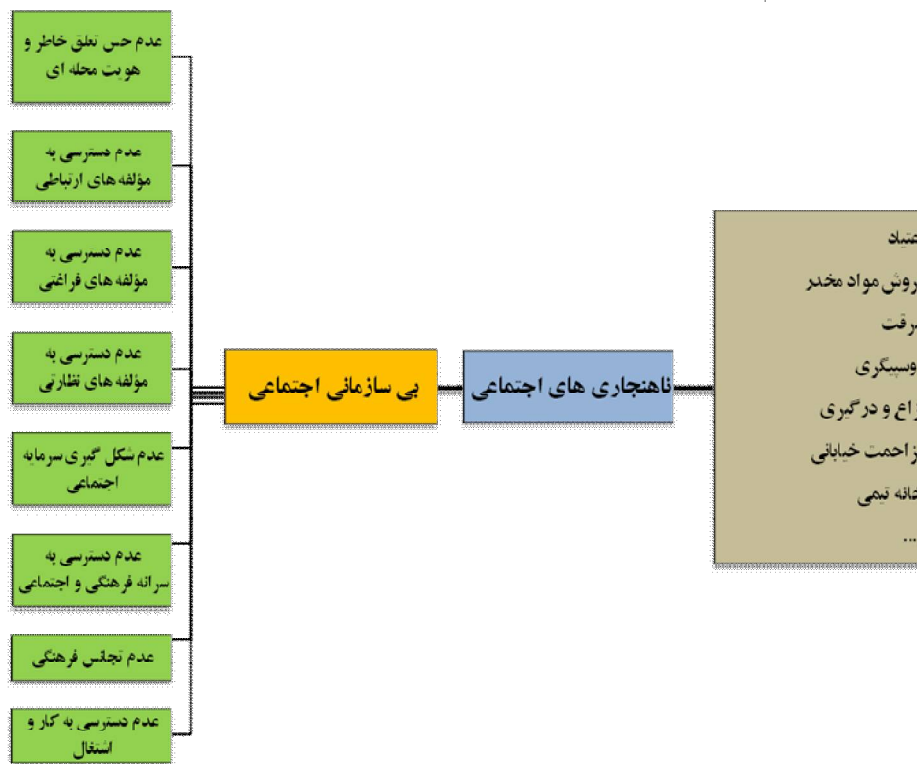
۲۴۴ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۶

تعاملات اجتماعی، نظارت و کنترل اجتماعی، سرمایه اجتماعی، تجانس فرهنگی، اوقات فراغت، سرانه فرهنگی و درنهایت بیکاری و عدم اشتغال، را استخراج کردند.

مدل نظری تحقیق

(نمودار ۱)

مدل نظری تحقیق حاضر برگرفته از نظریات حوزه سیاستگذاری اجتماعی و مدل بی‌سازمانی اجتماعی شاو و مک‌کی (۱۹۶۹) سامپسون و گروز (۱۹۸۹) و بورسیک (۱۹۹۸) ترسیم گردیده است.

فرضیه اصلی تحقیق

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۴۵

بین عدم دسترسی به مؤلفه‌های هشت‌گانه (حس تعلق خاطر به مکان، ارتباطات و تعاملات اجتماعی، امکانات فراغتی و تفریحی، نظارت و کنترل، سرمایه اجتماعی، سرانه‌ی فرهنگی، تجانس فرهنگی و کار و اشتغال) بی‌سازمانی اجتماعی در ارتباط با سیاست‌گذاری‌های اجتماعی حوزه مسکن و بروز ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر پرند رابطه مستقیمی وجود دارد.

روش شناسی

پژوهش میدانی مقاله حاضر در یکی از پروژه‌های مسکن مهر شهر تهران، واقع در شهر جدید پرند، صورت گرفته است. این شهر در ۳۰ کیلومتری جنوب غرب تهران واقع شده است. شهر جدید پرند از جمله شهرهای چهارگانه‌ای است (در کنار هشتگرد، پردیس و اندیشه) که برای اسکان بخشی از جمعیت شهر تهران (جمعیت حوزه جنوب غرب تهران) در نظر گرفته شده است. پروژه‌های مسکن مهر پرند با بیشترین تعداد واحدهای مسکونی مهر استان تهران (۱۰۰ هزار واحد) به پایتخت مسکن مهر معروف شده‌اند. انتخاب شهر پرند از بین ۹ پروژه مسکن مهر استان تهران به عنوان مطالعه موردی حاضر بر اساس اطلاعات به دست آمده از متخصصان و مطلعان مسکن مهر میسر شده است. مهم‌ترین دلیل این انتخاب بهره‌برداری زودهنگام در مقایسه با دیگر پروژه‌های مسکن مهر در تهران، در شهر جدید پرند بوده است.

نوع تحقیق

این پژوهش از لحاظ هدف از نوع کاربردی و توسعه‌ای و از لحاظ روش انجام پژوهش، توصیفی-تحلیلی به همراه کاوش‌های میدانی است. در بخش‌هایی از تحقیق از روش علی و همبستگی استفاده شده است و ماهیت داده‌ها نیز، از نوع کمی است.

جامعه آماری روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

۲۴۶ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۶

جامعه آماری این پژوهش شهروندان ساکن مسکن مهر شهر پرنده که جمعیت تقریبی آنها ۸۰۰۰۰ هزار نفر تخمین زده شده، است. واحد تحلیل جامعه مورد سنجش خانوارهای ساکن در قطعات بناهای مسکونی است. برای تعیین نمونه‌های پرسشنامه از روش خوشه‌بندی چند مرحله‌ای استفاده شد. بدین منظور سطح مناطق شهر براساس محله‌ها، زیر محله‌ها، بلوک‌ها و قطعات موجود تقسیم‌بندی شده و نمونه‌ها از میان آنها انتخاب گردید. در رابطه با حجم نمونه‌های مورد بررسی نیز با توجه به ویژگی‌های همگنی جمعیت و محاسبات آماری و با در نظر گرفتن ضریب ۱۰ درصد برای پرسشنامه‌های مخدوش و از طریق فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۸۲ پرسشنامه برای مسکن مهر پرنده در نظر گرفته شد که از این میزان ۳۴۰ پرسشنامه در نهایت تکمیل گردیدند.

اعتبار و پایایی تحقیق

برای بررسی اعتبار (روایی) پرسشنامه، از اعتبار صوری و سازه استفاده شده به این ترتیب که پس از طراحی گویه‌های طیف‌های مربوطه، جهت تایید اعتبار صوری (ذهنی) در اختیار ۵ تن از اساتید رشته‌های علوم اجتماعی دانشگاه تهران قرار گرفت و اظهار نظر این افراد در راستای سنجش گویه‌های هر طیف، در نهایت به گزینش گویه‌های مناسب برای هر طیف منجر شد. روش دیگر برآورد اعتبار در این تحقیق، اعتبار سازه از طریق آزمون کیزر-میر-اوکلین (کفایت نمونه‌گیری) با مقدار KMO برابر ۰/۸۰۷ است، بنابراین، کفایت نمونه‌گیری KMO و ماتریس همبستگی داده‌ها برای تحلیل عاملی امکان‌پذیر است. یعنی می‌توان این گویه‌ها را مورد پرسش قرار داد. همچنین به منظور افزایش پایایی تحقیق و قابلیت تکرار و در نتیجه ثبات نتایج از این شاخص‌ها از آلفای کرونباخ برای پایایی شاخص‌ها و همبستگی درونی گویه‌ها با هم برای متغیرهای مستقل، استفاده شده است. مقدار آلفای آن تقریباً برابر با ۰/۷ و بالاتر بوده که نشان

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۴۷

می‌دهد شاخص‌ها از پایایی قابل قبولی برخوردار بوده‌اند. به همین دلیل کمتر گویه‌ای نامناسب تشخیص داده و حذف شد.

ابزارهای تحقیق

شاخص‌ها و مؤلفه‌های این تحقیق از روش پیمایش میدانی سنجیده شده‌اند. پرسشنامه‌ها براساس طیف لیکرت که نشان دهنده میزان عدم شکل‌گیری کامل ناهنجاری‌های اجتماعی بر اساس میزان دسترسی و عدم دسترسی به مؤلفه‌های سیاست‌گذاری اجتماعی که در هشت بخش کلی شامل مؤلفه‌های حس تعلق خاطر و هویت محله‌ای، ارتباطاتی و تعاملات اجتماعی، امکانات فراغتی و تفریحی، نظارتی و کنترلی، سرمایه اجتماعی و مشارکت، سرانه‌ی فرهنگی-اجتماعی، تجانس فرهنگی و کار و اشتغال درجه‌بندی شده‌اند، تنظیم گردیدند. اطلاعات کیفی به دست آمده از پرسشنامه‌ها در هر بلوک ساختمانی، در محیط نرم افزار SPSS وارد شد و تجزیه و تحلیل شدند، مدل‌های آماری همچون ضریب همبستگی پیرسون، مدل تحلیل رگرسیون چندگانه و تحلیل مسیر برای سنجش میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر پرنده، بکار گرفته شد.

یافته‌های تحقیق

هدف از پژوهش در هر حوزه‌ای رسیدن به یکسری روابط است. برای برآورد روابط، روش‌ها و تکنیک‌های آماری متفاوتی وجود دارد. در این بررسی ابتدا خلاصه‌ای از نتایج مربوط به متغیرها به صورت توصیفی آورده می‌شود. در مرحله بعد به صورت تحلیلی، ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته دنبال می‌گردد. با توجه به روش تحقیق و این که برای هر متغیر وابسته و همه متغیرهای وابسته میانی نمره فاصله‌ای محاسبه شده است، بنابراین برای تحلیل روابط دو متغیره از ضریب همبستگی r پیرسون

۲۴۸ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۶

استفاده شده است. همچنین برای پیش‌بینی و بررسی روابط متغیرهای مستقل با هم و متغیروابسته به طور هم‌زمان از تکنیک‌های آماری رگرسیون چند متغیری و تحلیل مسیر استفاده گردیده است تا تأثیر مجموع متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته مورد بررسی قرار گیرد. برای پیوند دادن محاسبات مختلف رگرسیون چند متغیری (در رابطه با تأثیر متغیرهای مستقل بر میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین شهروندان ساکن مسکن مهر پرند) و برازش مدل تحلیل پژوهش، از تکنیک تحلیل مسیر استفاده شده است که در زیر به آن خواهیم پرداخت:

داده‌های توصیفی

جدول ۱- توزیع فراوانی مطلق و نسبی پاسخگویان برحسب میزان تحصیلات و جنسیت

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
بی‌سواد	۴	۱,۲	مرد	۲۱۰	۶۱,۸
ابتدایی	۱۰	۲,۹	زن	۱۳۰	۳۸,۲
راهنمایی	۴۲	۱۲,۴	کل	۳۴۰	۱۰۰/۰٪
متوسطه	۱۰۸	۳۱,۸			
فوق دیپلم	۱۰۰	۲۹,۴			
لیسانس	۶۹	۲۰,۳			
فوق لیسانس و بالاتر	۷	۲,۱			
کل	۳۴۰	۱۰۰/۰٪			

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۴۹

مطابق جدول (۱)، ۶۱٫۸ درصد از پاسخگویان مرد و ۳۸٫۲ درصد از آنان نیز زن بوده‌اند. در ابتدا سعی شد که تعداد برابری از هر دو جنس سوال شود اما با توجه به این که پاسخگویان اغلب سرپرستان خانوار و مرد بوده‌اند، تعداد مردان بیشتر از زنان است. همچنین بر طبق جدول فوق، حدود ۴۷٫۴ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات دیپلم و یا زیر دیپلم هستند که بیانگر سطح نسبتاً پایین سواد در افراد مورد مطالعه است، بیشترین درصد پاسخگویان مربوط به سطح تحصیلات متوسطه با ۳۲٫۲ درصد و کمترین فراوانی نیز به افراد بی‌سواد با ۱٫۲ درصد دارد. در میان دانشجویان نیز ۲۹٫۹ درصد فوق دیپلم، ۲۰٫۶ درصد لیسانس و حدود ۲٫۱ درصد نیز دارای تحصیلات عالی در سطح فوق لیسانس و بالاتر هستند. به طور کلی می‌توان گفت پاسخگویان از نظر سطح سواد با توجه به بافت جمعیتی جوان در سطح متوسطی قرار دارند.

جدول (۲) توزیع فراوانی نسبی شاخص ناهنجاری‌های اجتماعی و آنومی را بین افراد ساکن مسکن مهر نشان می‌دهد. با توجه به نتایج بدست آمده می‌توان مطرح کرد که از بین ناهنجاری‌های اجتماعی در مسکن مهر پرنده؛ خودکشی و خودآزاری در بین جوانان بخصوص دختران در محله، امکان‌شکل‌گیری شبکه‌های خلاف و بزه‌کاری در بین نوجوانان، انحرافات اخلاقی ناشی از وجود افراد مست و قرص‌های روان‌گردان و ایجاد مزاحمت توسط آنها، تجمع افراد فقیر در همسایگی و تکدی‌گری (گدایی)، ایجاد مزاحمت خیابانی و ناامنی در تردد زنان و دختران در محله، گذرگاه‌ها، بازارچه‌ها، سرراه مدرسه و دانشگاه بیشترین درصد فراوانی را به خودشان اختصاص دارند و بقیه موارد با اندکی فاصله در رتبه‌های بعدی قرار دارند. همانطور که از جدول فوق پیداست جامعه در اختلال هنجاری بسر می‌برد. به عبارت دیگر افراد با ساکن شدن در مسکن مهر با معضلات زیادی از جمله موارد آسیب‌زا روبرو شده و انواع ناهنجاری‌ها نیز شکل گرفته است.

۲۵۰ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۶

جدول ۲- توزیع فراوانی مطلق و نسبی پاسخگویان برحسب میزان ناهنجاری‌های اجتماعی در بین شهروندان

گویه ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	درصد کل
اقدام به سرقت از منازل، مغازه‌ها، خودرو و یا وسایل جانبی ماشین	۳۵٫۶	۳۷٫۱	۱۷٫۶	۷٫۶	۲٫۱	۱۰۰٪
ایجاد مزاحمت خیابانی و ناامنی در تردد زنان و دختران در محله، گذرگاه‌ها، بازارچه‌ها، سرراه مدرسه و دانشگاه	۴۴٫۷	۳۸٫۸	۱۴٫۱	۱٫۸	۰٫۶	۱۰۰٪
تنش، دعوا و منازعه بین اهالی و همسایه ها در بلوک ساختمانی شما	۳۵٫۰	۳۸٫۵	۱۸٫۸	۴٫۷	۲٫۹	۱۰۰٪
خرید و فروش مواد مخدر در محله	۳۳٫۸	۴۰٫۹	۱۶٫۸	۵٫۶	۲٫۹	۱۰۰٪
وجود افراد معتاد مزاحم و شبکه‌های اعتیاد در همسایگی و محله شما	۳۳٫۸	۳۶٫۵	۲۱٫۲	۴٫۴	۴٫۱	۱۰۰٪
تجمع افراد فقیر در همسایگی شما و تکدی‌گری(گدایی)	۴۸٫۴	۲۵٫۱	۱۷٫۷	۴٫۷	۴٫۱	۱۰۰٪
ورود افراد غریبه و ناسناس به محله و بلوک شما	۳۱٫۲	۳۸٫۵	۲۰٫۳	۸٫۲	۱٫۸	۱۰۰٪
وجود خانه‌های تیمی به منظور استفاده برای کارهای خلاف شرع	۲۹٫۳	۴۵٫۳	۱۶٫۰	۶٫۵	۳٫۰	۱۰۰٪
امکان‌شکل‌گیری شبکه‌های خلاف و بزه‌کاری در بین نوجوانان	۳۷٫۱	۴۱٫۲	۱۷٫۱	۳٫۲	۱٫۵	۱۰۰٪
انحرافات اخلاقی ناشی وجود افراد مست و مزاحمت برای نوامیس	۴۳٫۲	۴۰٫۰	۱۲٫۴	۳٫۲	۱٫۲	۱۰۰٪
تجمع افراد بیکار در عرصه‌های عمومی مانند میدانچه سرگذرگاه‌های فرعی، بازارچه‌های محلی بدلیل بیکاری و نبود اشتغال	۲۵٫۰	۴۹٫۱	۱۷٫۹	۴٫۷	۳٫۲	۱۰۰٪
بروز بیماری‌های روحی، افسردگی، تخریب اموال عمومی بر اثر عدم حس تعلق به محله و بی‌هویتی شهری و عدم کیفیت کالبدی مسکن	۴۰٫۵	۳۸٫۸	۱۳٫۶	۵٫۳	۱٫۸	۱۰۰٪
خودکشی و خودآزاری در بین جوانان بخصوص دختران در محله شما	۳۹٫۲	۳۴٫۴	۱۳٫۹	۵٫۰	۷٫۴	۱۰۰٪
اقدام به قتل و جنایت منجر به قتل افراد و آدمکشی	۳۰٫۹	۳۷٫۷	۱۷٫۸	۶٫۲	۷٫۴	۱۰۰٪
آلودگی‌های صوتی توسط همسایگان یا افراد جوان در زمان رانندگی با خودرو در کوچه و خیابان یا محلات	۲۹٫۶	۳۲٫۲	۲۶٫۹	۸٫۹	۲٫۴	۱۰۰٪

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۵۱

جدول ۳- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب میزان عدم دسترسی به شاخص‌های سیاست اجتماعی حوزه مسکن

سطوح متغیرها	بالا		متوسط		پایین		جمع کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
عدم حس تعلق خاطر و هویت محله‌ای	۲۲۸	۶۷,۱	۷۹	۲۳,۲	۳۳	۹,۷	۳۴۰	۱۰۰/۰٪
عدم شکل‌گیری ارتباطات و تعاملات اجتماعی	۲۱۶	۶۳,۱	۷۰	۲۰,۶	۵۴	۱۵,۹	۳۴۰	۱۰۰/۰٪
عدم دسترسی به امکانات فراغتی و تفریحی	۲۲۲	۶۵,۳	۹۲	۲۷,۱	۲۶	۷,۶	۳۴۰	۱۰۰/۰٪
عدم نظارت و کنترل	۲۳۸	۷۰,۰	۶۷	۱۹,۷	۳۵	۱۰,۳	۳۴۰	۱۰۰/۰٪
عدم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی	۲۰۰	۵۸,۸	۸۳	۲۴,۴	۵۷	۱۶,۸	۳۴۰	۱۰۰/۰٪
عدم دسترسی به سرانه‌ی فرهنگی- اجتماعی	۱۸۴	۵۴,۱	۹۶	۲۸,۲	۶۰	۱۷,۶	۳۴۰	۱۰۰/۰٪
عدم تجانس فرهنگی	۲۲۰	۶۴,۷	۶۵	۱۹,۱	۵۵	۱۶,۲	۳۴۰	۱۰۰/۰٪
عدم دسترسی به کار و اشتغال	۲۴۵	۷۲,۱	۶۷	۱۹,۷	۲۸	۸,۲	۳۴۰	۱۰۰/۰٪

جدول (۳) میزان دسترسی ساکنین مسکن مهر پرنده به شاخص‌های ۸ گانه سیاست‌گذاری اجتماعی در حوزه مسکن را نشان می‌دهد، همانطور که مشاهده می‌شود بیش از ۶۰٪ پاسخگویان، اظهار نموده‌اند، که میزان عدم دسترسی آنها به این شاخص‌ها در حد بالایی است، یعنی دسترسی پایین به این شاخص‌ها دارند و هنوز در مورد شهرک‌های مسکن مهر توسط متولیان و دست‌اندرکاران برآورده و اجرا نشده است. تنها درصد کمی، (کمتر از ۱۵ درصد) گفته‌اند که به این شاخص‌ها دسترسی دارند.

تحلیل روابط دو متغیره

جهت پاسخگویی به پیش فرض‌های تحقیق یعنی رابطه مستقیم تک تک متغیرهای مستقل با متغیر وابسته "شکل‌گیری آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر پرند"، از طریق ضریب همبستگی پیرسون با توجه به سطوح سنجش فاصله‌ای داده‌ها به بررسی این روابط در قالب جدول ۴ پرداخته شده است.

جدول ۴- محاسبه ضریب همبستگی میان میزان ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر پرند و متغیرهای مستقل

تعداد	میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌ها		متغیرها
	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری P	
۳۴۰	۰/۰۹۳	۰/۰۸۷	عدم حس تعلق خاطر و هویت محله‌ای
۳۴۰	۰/۶۹۶**	۰/۰۰۰	عدم شکل‌گیری ارتباطات و تعاملات اجتماعی
۳۴۰	۰/۲۲۲**	۰/۰۰۰	عدم دسترسی به امکانات فراغتی و تفریحی
۳۴۰	۰/۷۰۶**	۰/۰۰۰	عدم نظارت و کنترل
۳۴۰	۰/۶۵۷**	۰/۰۰۰	عدم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی
۳۴۰	۰/۰۹۹	۰/۰۶۸	عدم دسترسی به سرانه‌ی فرهنگی-اجتماعی
۳۴۰	۰/۵۴۴**	۰/۰۰۰	عدم تجانس فرهنگی
۳۴۰	۰/۵۰۶**	۰/۰۰۰	عدم دسترسی به کار و اشتغال

* معنی داری در سطح ۹۵ درصد اطمینان ** معنی داری در سطح ۹۹ درصد اطمینان

همانطور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود آزمون همبستگی پیرسون نشان می‌دهد با توجه به مقادیر (P و r)؛ بین متغیرهای عدم شکل‌گیری ارتباطات و تعاملات اجتماعی، عدم دسترسی به امکانات فراغتی و تفریحی، عدم نظارت و کنترل، عدم

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۵۳

شکل‌گیری سرمایه اجتماعی، عدم تجانس فرهنگی و عدم دسترسی به کار و اشتغال برای ساکنین مسکن مهر پرند و شکل‌گیری آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی در بین آن‌ها در سطح معنی‌داری ۰/۹۹ درصد همبستگی مثبت و قابل ملاحظه‌ای وجود دارد. همچنین با توجه به این آزمون؛ بین متغیرهای عدم حس تعلق خاطر و عدم دسترسی به سرانه‌ی فرهنگی - اجتماعی ساکنین مسکن مهر پرند و شکل‌گیری آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی در بین آن‌ها در سطح معنی‌داری ۰/۹۹ درصد همبستگی قابل ملاحظه‌ای وجود ندارد به این معنی که عدم دسترسی و برآوردن این متغیرها تأثیر مستقیم ضعیفی بر میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر پرند دارد به طوری که باید از آن چشم‌پوشی کرد ($P < 0/01$).

تحلیل رگرسیونی چند متغیره

تحلیل رگرسیون یکی از روش‌های پرکاربرد در مطالعات اجتماعی مد نظر بوده و به‌عنوان یکی از روش‌های مطالعه رابطه بین متغیرها است. در این تحقیق با استفاده از تحلیل رگرسیون به پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیرهای مستقل پرداخته و سهم هر یک از متغیرهای مستقل را در تبیین متغیر وابسته تعیین نموده‌ایم. در این پژوهش از میان روش‌های مختلف انجام رگرسیون چند متغیری، از روش Enter استفاده شده است (حبیب‌پورگتابی و صفری شالی، ۱۳۸۸: ۳۸۰، ۳۰۰).

جدول ۵- نتایج تحلیل رگرسیون به روش Enter

مدل	ضریب همبستگی R	ضریب تعیین R ^۲	ضریب تبیین تصحیح شده	مقدار آماره F	Sig
۱	۰/۷۸۱	۰/۶۱۱	۰/۶۰۱	۶۴/۸۸	۰/۰۰۰

۲۵۴ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۶

مطابق با جدول ۵ برای تعیین اثر کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، کلیه متغیرهای مستقل همزمان وارد تحلیل شده و اثرات کلیه متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته بررسی شد. ضریب همبستگی کل متغیرهای مستقل با متغیر وابسته ۰/۷۸۱ و ضریب تعیین تصحیح شده ۰/۶۰۱ به دست آمده است. میزان ضریب تعیین نشان می‌دهد که متغیرهای موجود در مدل توانسته‌اند ۶۰/۱ درصد متغیر وابسته را تبیین کنند. مابقی مدل توسط عوامل دیگری که از نظر محقق پنهان مانده‌اند، تبیین می‌شود.

جدول ۶- ضرایب بتا، مقدار T و سطح معنی داری متغیرها در معادله رگرسیونی

Sig	T	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	متغیرها
		B	Std. Error	بتا (β)	
۰/۰۰۰	۰/۷۴۱	۱/۱۲۸	۰/۱۷۳		Constant
۰/۷۴۳	۰/۳۲۸	۰/۰۱۳	۰/۰۳۸	۰/۰۱۱	عدم حس تعلق خاطر و هویت محله‌ای
۰/۰۰۰	۳/۸۴۲	۰/۲۳۰	۰/۰۶۰	۰/۲۳۷	عدم شکل‌گیری ارتباطات اجتماعی
۰/۴۵۲	۰/۷۵۲	۰/۰۳۶	۰/۰۴۸	۰/۰۳۱	عدم دسترسی به امکانات فراغتی و تفریحی
۰/۰۰۰	۵/۸۹۸	۰/۲۹۸	۰/۰۵۱	۰/۳۰۹	عدم نظارت و کنترل
۰/۰۰۰	۴/۱۹۴	۰/۲۲۰	۰/۰۵۳	۰/۲۲۶	عدم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی
۰/۹۱۴	۰/۱۰۸	۰/۰۰۴	۰/۰۳۸	۰/۰۰۴	عدم دسترسی به سرانه‌ی فرهنگی-اجتماعی
۰/۰۲۰	۲/۳۳۶	۰/۱۷۶	۰/۰۷۵	۰/۱۶۰	عدم تجانس فرهنگی
۰/۰۴۰	۱/۹۶۳	۰/۱۲۳	۰/۰۵۳	۰/۱۱۴	عدم دسترسی به کار و اشتغال

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۵۵

همانطور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود در ضرایب رگرسیونی و سطح معنی‌داری هر کدام از متغیرهای مستقل دیده می‌شود، که در این مدل، متغیرهای عدم نظارت و کنترل، عدم شکل‌گیری مؤلفه ارتباطی، عدم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی، عدم تجانس فرهنگی و عدم دسترسی به کار و اشتغال معنادار شدند و متغیرهای عدم دسترسی به سرانه‌ی فرهنگی-اجتماعی، عدم دسترسی به امکانات فراغتی و تفریحی و عدم حس تعلق خاطر و هویت محله‌ای با توجه مقدار **T** و سطح معناداری ۰/۰۵ معنادار نبوده‌اند. با توجه به ضرایب بتا می‌توان میزان تأثیر متغیرها را با هم مقایسه کرد. عدم نظارت و کنترل بیشترین تأثیر را بر میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین شهروندان ساکن مسکن مهر پرند را داشته است. بدین معنی که هرچه میزان عدم نظارت و کنترل بیشتر شود ناهنجاری‌ها نیز افزایش می‌یابد یا به عبارتی دیگر هرچه کنترل و نظارت شهروندان و دستگاه‌های نظارتی و امنیتی بر محلات و شهرک‌های مسکن مهر پرند بیشتر شود به همان میزان ناهنجاری‌ها کمتر شکل می‌گیرد و کاهش می‌یابد. عدم شکل‌گیری ارتباطات اجتماعی در بین شهروندان نیز با توجه به ضرایب به دست آمده متغیر بعدی است که بیشترین اثر را بر میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین شهروندان ساکن مسکن مهر پرند داشته است، بدین معنی که هرچه ارتباطات اجتماعی شکل نگیرد و نیازهای ارتباطی از سوی متولیان و نهادهای ذی‌ربط برآورده نشود به همان اندازه میزان ناهنجاری‌های اجتماعی در بین شهروندان ساکن مسکن مهر پرند بیشتر امکان بروز و شکل‌گیری پیدا می‌کند. هم‌چنین متغیرهای عدم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی، عدم تجانس فرهنگی و عدم دسترسی به کار و اشتغال رابطه مثبت و معناداری داشته‌اند. به این معنا که هرچه در میان شهروندان ساکن مسکن مهر پرند مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و تجانس فرهنگی و اجتماعی شکل نگیرد و نیز به کار و اشتغال دسترسی نداشته باشند به همان اندازه به همان میزان ناهنجاری‌های اجتماعی در بین آنها بیشتر شکل می‌گیرد و افزایش می‌یابد. با توجه به داده‌های جدول معادله نهایی رگرسیون بر اساس مقادیر **B** به صورت زیر خواهد بود:

۲۵۶ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۶

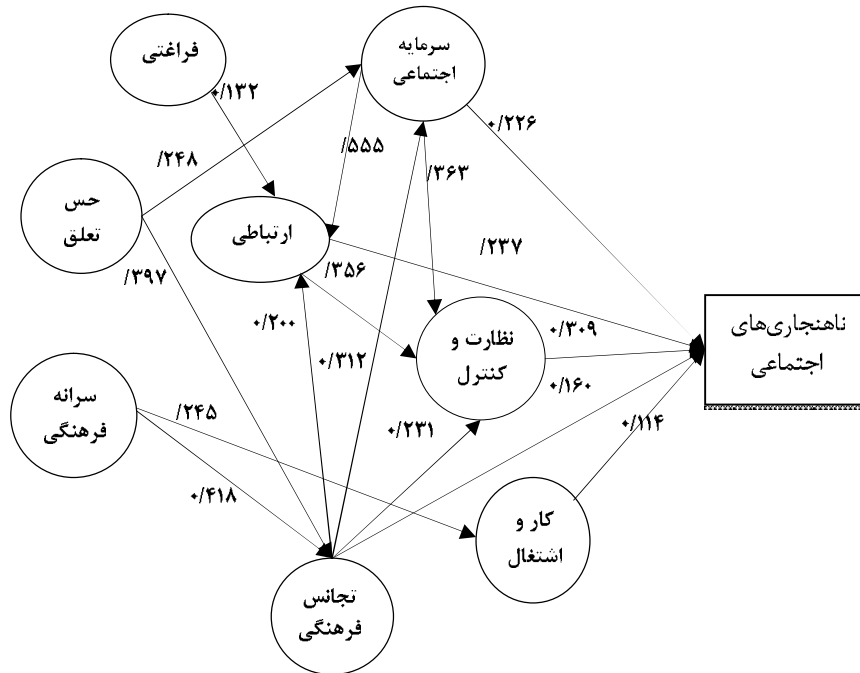
+ مؤلفه عدم دسترسی ارتباطی (۰/۲۳۷) + مؤلفه عدم دسترسی نظارتی و کنترلی (۰/۳۰۹) + $1/128$ = میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌های
 مؤلفه عدم دسترسی به کار و اشتغال (۰/۱۱۴) + مؤلفه عدم تجانس فرهنگی (۰/۱۶۰) +
 مؤلفه عدم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی (۰/۲۲۶)

معادله فوق دلالت بر آن دارد که به ازای یک واحد افزایش در مؤلفه عدم نظارت و کنترل مقدار ۰/۳۰۹، به ازای یک واحد افزایش در مؤلفه عدم دسترسی ارتباطی ۰/۲۳۷، به ازای یک واحد افزایش در مؤلفه عدم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی مقدار ۰/۲۲۶، به ازای یک واحد افزایش در مؤلفه عدم تجانس فرهنگی مقدار ۰/۱۶۰، به ازای یک واحد افزایش در مؤلفه عدم دسترسی به کار و اشتغال مقدار ۰/۱۱۴ واحد میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌ها در بین ساکنین مسکن مهر پرنده تغییر می‌یابد.

تحلیل مسیر و برازش مدل

در اینجا از تحلیل مسیر برای کشف و مطالعه‌ی روابط میان متغیرها جهت رسیدن به شناخت علی که همانا هدف پژوهش‌های علمی است و از طریق آن می‌توان اهمیت و تأثیر نسبی روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرها را ارزیابی کرده و به کشف دیاگرام مسیر نائل آمد، استفاده گردید. همانطور که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود مقدار **T** فقط برای پنج متغیر عدم نظارت و کنترل، عدم دسترسی به مؤلفه ارتباطی، عدم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی، عدم تجانس فرهنگی و عدم دسترسی به کار و اشتغال معنادار است به این ترتیب جهت ترسیم دقیق‌تر مدل نهایی رگرسیونی و مسیر تأثیرات غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، به بررسی تأثیر متغیرهای مستقل معنادار به طور مجزا بر متغیر وابسته میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر پرنده تا ترسیم مدل نهایی رگرسیونی، پرداخته شده است. برای رسم دیاگرام مسیر از ضرایب **β** (بتا) متغیرهایی استفاده شد که مقدار **T** آنها در سطح معنی‌داری (۰/۰۵) قرار دارد.

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۵۷

نمودار (۲) مسیر تأثیرگذاری متغیرهای مستقل معنادار در معادله رگرسیون بر یکدیگر و بر متغیر وابسته بر اساس آخرین تحلیل رگرسیونی

پس از بدست آوردن مدل نهایی روابط میان متغیرهای مستقل و وابسته، اکنون به محاسبه‌ی مجموع تأثیرات، تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل معنادار در مدل، بر متغیر وابسته می‌پردازیم. تأثیر متغیر عدم شکل‌گیری ارتباطات اجتماعی برابر با ۰/۳۴۷ است که از این میزان تأثیر ۰/۲۳۷ به طور مستقیم و ۰/۱۱۰ نیز به طور غیرمستقیم است. تأثیر متغیر کاهش سرمایه اجتماعی برابر با ۰/۴۶۳ است که از این میزان تأثیر ۰/۲۲۶ به طور مستقیم و ۰/۲۳۷ نیز به طور غیرمستقیم است. تأثیر متغیر عدم تجانس فرهنگی برابر با ۰/۴۴۴ است که از این میزان تأثیر ۰/۱۶۰ به طور مستقیم و

۲۵۸ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۶

۰/۲۸۴ نیز به طور غیرمستقیم است. تأثیر متغیر عدم حس تعلق خاطر و هویت محله‌ای برابر با ۰/۲۹۰ است که کل این میزان به طور غیرمستقیم است. تأثیر متغیر عدم دسترسی به سرانه‌ی فرهنگی - اجتماعی برابر با ۰/۲۱۲ است که کل این میزان به طور غیر مستقیم است. تأثیر متغیر عدم دسترسی به امکانات فراغتی و تفریحی برابر با ۰/۰۴۵ است که کل این میزان به طور غیر مستقیم است. همچنین تأثیر متغیرهای عدم نظارت و کنترل ۰/۳۰۹ و تأثیر متغیر عدم دسترسی به کار و اشتغال ۰/۱۱۴ است که کل آن به صورت مستقیم و بدون واسطه صورت گرفته است.

نتیجه‌گیری

مسکن یکی از مسائل حاد کشورهای در حال توسعه از جمله ایران است. مسکن مهر نیز که نوعی از مسکن است، از این موضوع مستثنی نیست. بررسی نقاط قوت و ضعف آن نشان می‌دهد که تنها شاخص‌های با کیفیت تقریباً مناسب در این مساکن معیارهای رابطه فضاهای پر و خالی، کیفیت طراحی و ساخت و نوع مصالح ساختمانی است و سایر شاخص‌ها بخصوص سیاستگذاری اجتماعی در حوزه مسکن از کیفیت نامناسب برخوردار بوده که خود نشان دهنده کیفیت پایین زندگی در این مجتمع‌ها است. براین اساس این پژوهش با هدف تعیین مؤلفه‌های بی‌سازمانی اجتماعی در ارتباط با سیاستگذاری اجتماعی در حوزه مسکن مهر و تأثیر آن در بروز و شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر پرند انجام شد. مطابق یافته‌های پژوهش؛ عدم نظارت و کنترل اجتماعی یکی از متغیرهای اصلی این تحقیق است. بررسی رابطه این متغیر با شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر پرند نشان داد که ارتباطی مستقیم و مثبت بین این دو متغیر وجود دارد. شدت و جهت این رابطه و همبستگی با ضریب اطمینان ۹۹ درصد ۰/۷۰۶ برآورد شد. البته چنین نتیجه‌ای مورد انتظار بود چرا که نظارت و کنترل اجتماعی ارتباط مستقیمی با مسئله

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۵۹

امنیت و آرامش شهروندان داشته است، به این معنا که هرچه کنترل و نظارت شهروندان و دستگاه‌های نظارتی و امنیتی بر محلات و شهرک‌های مسکن مهر پرند بیشتر شود به همان میزان ناهنجاری‌های اجتماعی کمتر شکل می‌گیرد و به تبع آن جرم و جنایت کمتری رخ می‌دهد. در برآورد رگرسیونی نیز این متغیر به عنوان یکی از متغیرهای تأثیرگذار در پیش‌بینی شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین، با بتای ۰/۳۰۹ در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ قابلیت پیش‌بینی خود را نشان داد که کل این میزان به صورت مستقیم تأثیرگذار بوده است. به این صورت که در معادله رگرسیونی به ازای یک واحد افزایش در متغیر عدم نظارت و کنترل اجتماعی مقدار ۰/۳۰۹ واحد میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌ها در بین ساکنین مسکن مهر پرند تغییر می‌یابد. در تحقیق بابایی و قربانپورراسخ (۱۳۹۳) نیز به شتابزدگی و عدم مطالعه‌ی جامع و همه‌جانبه در امر مسکن مهر اشاره کرده و رعایت ابعاد اجتماعی از جمله مسئله امنیت و کنترل عوامل آسیب‌زا در این مجتمع‌ها را در سطح پایین دیده است و فضاهای بدون دفاع و واحدهای نیمه‌باز را از عوامل به وجود آورنده ناهنجاری‌های اجتماعی دیده است. می‌توان گفت، تجمع اقشار کم‌درآمد همواره با خود ترس از تراکم جرم و بزه‌کاری خاص طبقات پایین و ناهنجاری‌های اجتماعی را به همراه دارد. تجربه کشورهای مختلف در حوزه مسکن اجتماعی و حتی چند صد دستگاه‌های ایران نشان دهنده فقدان کنترل اجتماعی غیررسمی و کارایی جمعی ساکنین برای کنترل محیط زندگی خودشان است. به نظر می‌رسد مسکن مهر شهر پرند باعث جمع شدن عده‌ای از مردم با پایگاه‌های اجتماعی متفاوت و بدون هیچ شناختی نسبت به سایر خانواده‌ها، به نوعی سبب از هم‌گسیختگی و بی‌هویتی ساکنان شده است و از آنجایی که افراد هیچ‌گونه شناختی نسبت به هم ندارند، دچار بی‌هنجاری گردیده و فضا برای انواع ناهنجاری‌های فرهنگی مهیا می‌شود. در صورتی‌که در محیط‌ها و شهرهای سنتی، بسیاری از این ناهنجاری‌ها، به دلیل هویت‌های شکل‌گرفته و نظارت نامحسوسی که افراد بر خود احساس می‌نمایند به ندرت رخ می‌دهد.

دیگر متغیری که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفت و مطابق با مطالعات نظری و تجربی به نظر می‌رسید بر میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر تأثیر داشته باشد، عدم شکل‌گیری ارتباطات و تعاملات اجتماعی بود. نتیجه آزمون‌های آماری نشان دهنده ارتباط قوی با ضریب همبستگی $0/696$ با شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی است. برآورد رگرسیونی نیز با بتای $0/237$ نشان داد تأثیر متغیر عدم ارتباطات و تعاملات اجتماعی بر شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی برابر با $0/347$ است که از این میزان تأثیر $0/237$ به طور مستقیم و $0/110$ نیز به طور غیرمستقیم است. همان‌طوری که مطالعه عزیززی و رحمانی (۱۳۹۳) نشان می‌دهد اقبال کم‌درآمد در درک از کیفیت محیط مسکونی به عوامل اجتماعی نظیر همسایه‌ها و تعاملات اجتماعی با آنها در رفع مشکلات و کاهش آسیب‌ها اهمیت زیادی می‌دهند. از این‌رو با توجه به این که افراد بر اساس منافع خود، ارتباطات اجتماعی را شکل داده و براساس توقعات، هنجارها و نقش‌های معین خود، به آن می‌پردازند، می‌توان گفت شکل‌گیری مکان‌های اجتماعی غیرهمگن در مسکن مهر پرنده موجب شده تا افراد باهم بودن و تعاملات اجتماعی غنی و آزاد را تجربه نکنند. درواقع با توجه به کمبود فضاهای عمومی فرصت برابر را جهت ایجاد و برقراری کنش‌های اجتماعی ولو شکننده و ناپایدار در اختیار کلیه شهروندان قرار نمی‌گیرد تا تعامل اجتماعی و روابط اجتماعی منسجم و پایدار برقرار کنند.

دیگر متغیری که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفت و مطابق با مطالعات نظری و تجربی به نظر می‌رسید بر میزان شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر تأثیر داشته باشد، عدم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی بود. نتیجه آزمون‌های آماری نشان دهنده ارتباط قوی با ضریب همبستگی $0/657$ با شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی است. برآورد رگرسیونی نیز با بتای $0/226$ نشان داد تأثیر متغیر عدم ارتباطات و تعاملات اجتماعی بر شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی برابر با $0/463$ است که از این میزان تأثیر $0/226$ به طور مستقیم و $0/237$ نیز به طور

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۶۱

غیرمستقیم است. مطالعه پیتون (۲۰۰۳) نیز نقش سرمایه اجتماعی را بر عملکرد مدنی و رفتارهای هنجارمند و کاهش آسیب‌های اجتماعی در بین شهروندان در مجتمع‌های مسکونی را مهم می‌داند و پیشنهاد می‌دهد که دست‌اندرکاران حوزه مدیریت شهری می‌توانند با توجه به تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی شهروندان نسبت به رفتارهای هنجارمند و عملکرد مدنی در جهت طراحی برنامه‌های مشارکتی شهروندی بهره ببرند. از این رو می‌توان با توجه به نتایج این تحقیق، گفت پایین بودن انگیزه سکونت در واحدها به دلیل واگذاری زمین در مناطق کمتر توسعه‌یافته و حاشیه‌ای شهرها و جزیره‌ای شدن بافت‌های مسکونی در قالب مسکن مهر قابل مشاهده است که این مسئله خود منجر به عدم حس تعلق به محیط و بالطبع، عدم شکل‌گیری سرمایه اجتماعی و هویت شهری و احتمال بروز ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین شده است. به نظر می‌رسد این مسئله یعنی فقدان سرمایه اجتماعی و عدم مشارکت شهروندان در میان ساکنین مسکن مهر پرند خیلی نمود دارد.

همچنین نتایج همبستگی و به‌ویژه رگرسیون چند متغیری نشان می‌دهد که مؤلفه عدم تجانس فرهنگی با ضریب همبستگی ۰/۶۵۷ و بتای ۰/۱۶۰ رابطه‌ای مثبت و معنادار با شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر دارد. مطالعه گلکار (۱۳۸۸) نیز که جنبه‌های اجتماعی فراموش شده مسکن مهر را بررسی کرده بود، نشان داد اغلب ساکنین مسکن مهر کرج مهاجرینی با قومیت‌ها و گویش‌های زبانی مختلف هستند که هیچ سنخیت و تجانس فرهنگی با هم نداشته و دچار اختلاط فرهنگی که باعث بروز آسیب‌های زیادی شده هستند. براین اساس می‌توان گفت؛ چون سازمان اجتماعی جامعه‌ی شهری بر اساس گروه‌بندی‌های اجتماعی مبتنی بر چشم‌اندازهای فرهنگی، خاستگاه‌های قومی و هم‌خونی مشترک، استوار است، بنابراین توسعه در جهت برآورده ساختن این گونه نیازهای اجتماعی، به ویژه اتحاد خویشاوندی، دفاع، نظم اجتماعی و اعمال مذهبی باید در حرکت باشد که این امر در تحویل مسکن مهر پرند اصلاً رعایت نشده است. رویکردها در شهرسازی نوین

بخصوص شهرک‌های مسکن مهر کاملاً در تضاد با رویکرد شهرسازی سنتی‌مان است و نتوانستیم شهر مدرنی بسازیم که هویت و فرهنگ‌مان در آن استمرار داشته باشد. در شهرها و خانه‌های جدید ناآرامی، تشدید روابط تقابلی و بروز آسیب‌ها و مشکلات روحی و روانی وجود دارد و کمتر جنبه‌های مثبت را در آنها می‌بینیم که متأسفانه این به دلیل رویکرد غلط در شهرسازی و معماری ماست که در طی چند سال گذشته با توجه به رویکردی که دولت داشتند این وضعیت تشدید شده است.

از دیگر نتایج تحقیق تأثیر مثبت و معنادار عدم دسترسی به کار و اشتغال با ضریب همبستگی ۰/۵۰۶ و بتای ۰/۱۱۴ بر شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر است. علاءالدینی و جمشیدی (۱۳۹۴) نیز در مطالعه خود به این نکته اشاره کرده که برای ساکنین مسکن مهر ممکن است در قبال بهره‌مندی از سرپناه ملکی فرصت‌های اشتغال برای بسیاری از آنان کاهش بیابد. می‌توان گفت اصلی‌ترین مشکل ساکنان مسکن مهر اشتغال و دسترسی به بازارهای شغلی است. نظر به مسافت شهر پرند از تهران و عدم دسترسی مناسب ساکنان به وسایل حمل و نقل مناسب، در این زمینه مشکلات اساسی وجود دارد. بسیاری از اعضای قشر کارگری با مهاجرت به مسکن مهر پرند کار خود را از دست داده‌اند؛ با توجه به درآمدشان، هزینه‌های رفت و آمد برایشان سنگین است. دغدغه اصلی افرادی که به اینجا مهاجرت می‌کنند، این است که کارشان را از دست می‌دهند و بازار شغلی مناسبی این اطراف پیدا نمی‌کنند.

از دیگر نتایج تحقیق تأثیر مثبت و معنادار عدم دسترسی به امکانات فراغتی و تفریحی با ضریب همبستگی ۰/۲۲۲ بر شکل‌گیری ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنین مسکن مهر است، هرچند در معادله رگرسیونی سهمی ناچیز در پیش‌بینی واریانس متغیر وابسته داشت. پورمحمدی و اسدی (۱۳۹۳) نقش مراکز تفریحی و دسترسی به امکانات تفریحی و گذران اوقات فراغت بخصوص در بین جوانان را از عوامل مهم در بروز ناهنجاری‌ها می‌داند و دسترسی‌های ساکنین در مسکن مهر را در حد ضعیف می‌داند. درکل می‌توان گفت؛ اوقات فراغت به عنوان یک پدیده فرهنگی،

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۶۳

اجتماعی که در ابعاد اقتصادی-سیاسی و جز آن مؤثر است، موضوع مشترک بین تمامی اقشار جامعه است. تحقیق و تفحص در حیات بشر بیانگر این واقعیت است که در زندگی پر فراز و نشیب انسان، لحظه‌ها و اوقاتی وجود دارد که از اهمیت و حساسیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. بر همگان مبرهن است زمانی که سخن از اوقات فراغت به میان می‌آید، سخن از ارزشمندی همین اوقات است. چرا که اوقات فراغت بستر مطلوبی برای جریان رشد شخصیت و اعتلای وجود و یا زمینه همواری برای بروز اختلاف رفتاری، انحرافات اخلاقی و بزهکاری اجتماعی است. که با توجه به نتایج میزان دسترسی امکانات تفریحی و گذاران اوقات فراغت بین افراد مورد مطالعه در پایین‌ترین سطح خود قرار داشته که این خود می‌تواند زمینه ساز بروز ناهنجاریها در بین ساکنین و بخصوص جوانان شود.

پیشنهادات

- ۱- با توجه به یافته‌های تحلیل کمی و کیفی در این پژوهش، لزوم تحقیقی با محوریت روش‌های کیفی با اولویت نظریه داده محور و یا مردم نگاری در زمینه همین موضوع به طور کامل احساس می‌شود.
- ۲- دولت با پروژه مسکن مهر به طور غیرمعمول درگیر شده و متوجه پیامدها و زوایای منفی اجرای این پروژه در کشور نیست؛ چرا که با استقرار جمعیت زیادی از مردم در این مجموعه‌ها به مرور با کمبود مراکز عمومی از جمله: مراکز بهداشتی، تحصیلی، اجتماعی و رفاهی مواجه خواهیم بود. لذا ضروریست سازمانی مستقل، آثار و جنبه‌های مثبت و منفی مسکن مهر را مورد بررسی قرار داده و در اختیار مردم بگذارد. به نظر می‌رسد ورود سازمان بازرسی کل کشور و دیوان محاسبات جهت ارزیابی این پروژه در رابطه با آمایش سرزمین و شناخت وضع موجود اراضی کشور و استفاده از

۲۶۴ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۶

ظرفیت های موجود در کشور و تأکید بر مدیریت بحران و پدافند غیر عامل در خصوص مسکن و کاهش خطرات احتمالی، لازم و ضروری باشد.

۳- در جهان امروز تمام نظریه‌های شهرسازی و مسکن به سوی جامعه‌نگری، شناخت ذینفعان، گفتگو با آنان، تشخیص نیازها از زبان آنان و تبدیل فرآیند اجرا به جریانی منعطف با گزینه‌های مختلف و فراهم کردن امکان تصمیم‌گیری و انتخاب برای ذینفعان، می‌رود. در این صورت نقش دولت از تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی و مجری به تسهیل‌گر و بسترساز برای ایجاد مشارکت عوامل دخیل در فرآیند تولید مسکن تغییر می‌یابد.

۴- از آنجا که طبق پیشنهادهای طرح جامع مسکن جدید قرار است به جای مسکن مهر، مسکن اجتماعی برای تأمین مسکن کم درآمدان اجرا شود، بهتر است در صورت‌بندی این تمهیدات تجربه پروژه‌های مسکن مهر در نظر گرفته شود. به ویژه، باید هنگام تهیه و اجرای برنامه‌های مسکن کم درآمدان خدمات جانبی و دسترسی‌های مورد نیاز (مانند اشتغال، اوقات فراغت، امنیت، تجانس فرهنگی و سایر خدمات شهری) را در کانون توجه قرار بدهند.

۵- افزایش مشارکت اجتماعی در بین افراد باعث تقویت سرمایه اجتماعی و افزایش احساس امنیت نیز می‌شود، از این رو برای ارتقای آن و به تبع آن کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی در بین ساکنان مجتمع‌ها، با زمینه‌سازی برای افزایش مشارکت در مناسبت‌ها و موقعیت‌های مختلف (جشن‌ها، اعیاد، سوگواری‌ها و غیره) و به صحنه کشیدن مردم برای کارهای جمعی و عمومی، می‌توان گام‌های مؤثری در این زمینه برداشت.

منابع

- اخوان، آرمین؛ صالحی، اسماعیل. (۱۳۸۹)، توسعه پایدار شهری و جلوگیری از جرایم از طریق طراحی محیطی (CPTED) در جهت برنامه‌ریزی شهر امن و پایدار، *ماهنامه بین‌المللی راه و ساختمان*، ش ۷۵.
- اطهاری، کمال، (۱۳۸۴)، فقر مسکن در ایران: سیاست اجتماعی، *رفاه اجتماعی*، تهران: شماره ۱۸.
- بابایی، محمدعلی؛ قربانپور راسخ، مریم. (۱۳۹۳)، ابعاد جرم‌زایی سیاست مسکن مهر، *نشریه پژوهش حقوق کیفری*، سال سوم، شماره نهم.
- برغمندی، هادی. (۱۳۸۷)، تأثیر تخریب محله‌ی خاک سفید بر سرمایه‌ی اجتماعی اهالی محله خاک سفید، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، سال هفتم، شماره ۲۸.
- پورمحمدی، محمدرضا؛ اسلندی، احمد. (۱۳۹۳)، ارزیابی پروژه‌های مسکن مهر زنجان، *نشریه تحقیقاتی علوم کاربردی جغرافیایی*، سال چهاردهم، شماره ۳۳.
- جعفرزاده، محمدرضا. (۱۳۹۵)، بررسی عوامل بروز جرم در خانه‌های مسکن مهر استان البرز، *پایان‌نامه درجه کارشناسی ارشد*، دانشگاه پیام نور استان البرز، دانشکده الهیات و معارف اسلامی.
- جیسون، سوزان؛ ویلسون، پل آر. (۱۳۹۰)، *طراحی محیطی جرم‌ستیز (پیشگیری جرم از طریق طراحی محیطی)*، ترجمه: محسن کلانتری و ابوذر سلامی بیرامی، ناشر آذرکلک، دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا، چاپ اول.
- حبیب‌پورگتابی، کرم؛ صفری شالی، رضا. (۱۳۸۸)، راهنمای جامع SPSS در تحقیقات پیمایشی (تحلیل داده‌های کمی)، شرکت تعاونی آموزشی و پژوهشی راهبرد پیمایش، تهران: *نشر لویه متفکران*، چاپ اول.
- خلیلی عراقی، منصور. (۱۳۶۶)، *شناخت عوامل مؤثر در گسترش بی‌رویه شهر تهران*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

۲۶۶ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۶

- خوش‌فر، غلامرضا. (۱۳۷۴)، کاربرد شاخص‌های اجتماعی در توسعه مسکن، *مجموعه مقالات دومین سمینار سیاست‌های توسعه مسکن در ایران*، جلد دوم.
- ذبیحی، حسین؛ فرح، حبیب؛ رهبری‌منش، کمال. (۱۳۹۰)، رابطه‌ی بین میزان رضایت از مجتمع‌های مسکونی و تأثیر مجتمع‌های مسکونی بر روابط انسان: مطالعه‌ی موردی چند مجتمع مسکونی در تهران، *فصلنامه هویت شهر*، سال پنجم، شماره هشتم.
- رایبینگتن، ارل؛ واینبرگ، مارتین. (۱۳۹۳)، *رویکردهای نظری هفت گانه در بررسی مسائل اجتماعی*، ترجمه: رحمت الله صدیق سروستانی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- رحمت، محمدرضا. (۱۳۹۰)، *پیشگیری از جرم از طریق معماری و شهرسازی*، تهران، *نشر میزان*، چاپ دوم.
- زنگنه، یعقوب؛ حسین آبادی، سعید؛ روشندل، تکتک؛ نبی پور، رضا. (۱۳۹۳)، تأثیر تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی بر بهسازی مشارکتی محلات قدیمی، نمونه موردی محله سرده سبزوار، *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، سال پنجم، شماره نوزدهم.
- عبدالهی، محمود. (۱۳۸۳)، *آسیب‌شناسی اجتماعی و روند تحول آن در ایران*، *مجموعه مقالات دومین همایش آسیب‌شناسی اجتماعی در ایران*.
- عزیززی، محمدمهدی؛ رحمانی، مهرداد، (۱۳۹۳)، ارزیابی کیفیت محیط در مجموعه‌های مسکونی اقشار کم درآمد: موردپژوهی مجموعه‌های مسکونی مهر شهر تاکستان، *نشریه صفا*، سال بیست و چهارم، شماره ۶۴.
- علاء‌الدینی، پویا؛ جمشیدی، مریم. (۱۳۹۴)، مسکن مهر و حق به شهر جماعت‌های جدید: مطالعه موردی پروژه پرند، *مجله توسعه محلی (روستایی-شهری)*، دوره هفتم، شماره ۲.

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۶۷

- کلاتری، محسن. (۱۳۸۰)، بررسی جغرافیای جرم و جنایت در مناطق شهر تهران، رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران.

- گل‌کار، زهرا. (۱۳۸۶)، مطالعه ساختار و عملکرد طرح مسکن مهر و بررسی ویژگی‌های متقاضیان این طرح طی سال‌های ۸۸-۱۳۸۶، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

- مرادی حسن آباد، محسن؛ حیدری، یوسف. (۱۳۹۰)، سرمایه‌ی اجتماعی؛ ارتباط آن با بزه‌کاری و پیشگیری از وقوع جرم، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال ششم، شماره ۲۰.

- معظمی، شهلا. (۱۳۸۸)، بزه‌کاری کودکان و نوجوانان، تهران، نشر دادگستر، چاپ اول.

- ممتاز، فریده. (۱۳۸۱)، انحرافات اجتماعی: نظریه‌ها و دیدگاه‌ها، تهران: شرکت سهامی انتشار.

- نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین؛ بیگی، هاشم. (۱۳۹۰)، دانشنامه جرم‌شناسی، تهران، انتشارات گنج دانش، چاپ دوم.

- وزارت راه و شهرسازی، مشاور رهپوساخت شارستان. (۱۳۹۲)، ارزیابی طرح مسکن مهر، تهران: نشر آذرخش.

- ولد، جرج؛ برنارد، توماس؛ اسنپس، جفری. (۱۳۸۰)، جرم‌شناسی نظری، گذری بر نظریه‌های جرم‌شناسی، ترجمه: علی شجاعی، انتشارات سمت، تهران.

- وینفری، توماس. ال. (۱۳۸۸)، نظریه‌های جرم‌شناسی، ترجمه: سیدرضا افتخاری، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد گناباد.

- Amerigo, M., Aragonés, J. (1997). a theoretical and methodological approach to the study of residential satisfaction. *Journal of Environmental Psychology*, Volume 17, Issue 1. Pages 47-57.

۲۶۸ فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۶

- Akcomak, I, Semih and Weel, Bas ter. (2008). *the impact of social capital on crime*, IZA discussion paper, No. 3603.
- Akers, L, Ronald and Christine, s, Sellers. (2009). *criminological theories: introduction*. evaluation and application. axford university press.
- Burfeind, W, James and Dawn Bartusch. (2006). *juvenile delinquency: an integrated approach*, Janes and Bartlett publishers.
- Behrad, B., Bahrami. B. (2015). The Impact of Public Spaces Physical Quality in Residential Complexes on Improving User's Social Interactions; Case Study: Pavan Residential Complex of Sanandaj, Iran. *Journal of Civil Engineering and Urbanism*. Volume 5, Issue 2: 89-93.
- Chricos, T. (1997). Racial Composition of Neighborhood and Fear of Crime, *Criminology*, No.35, pp: 107-129.
- Cloward.R. A & L. Ohlin. (1960). *delinquency and opportunity*, new yourk: the free press.
- Deller, Steven, C. and Deller, Melissa, A. (2010). Rural Crime and Social Capital, *Growth and Change journal*, Vol. 41, No. 2.
- Einstadter, Werner et al. (2006). *criminological theory: an analysis of its underlying assumption*. publishers.INC.
- Faris, Robert. (1948). *Social Disorganization*, New York: The Ronald Press Company.
- Fellegi, B. (2004). *Do Community Structure and Organization Influence Crime Rate?* Essay for
- Rhineberger, M, Gayle. (2003). *Social disorganization, disorder, social cohesion, informal control*: a reformation and test of systemic social disorganization theory. Western Michigan University, doctoral dissertation.

چالش‌های سیاست‌گذاری اجتماعی حوزه مسکن ... ۲۶۹

- Sampson, Robert J and Byron W. Groves. (1989). Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory. *American Journal of Sociology*. 94: 774-802.
- Shaw, Clifford R and McKey Henry D. (1969). *Juvenile Delinquency and Urban Areas*. Chicago: University of Chicago Press.
- Siti Rasidah, M.d.S; Noraini, J & Mohd Najib, S. (2012). The Relationship between Crime Prevention through Environmental Design and Fear of Crime. *Procedia, Social and Behavioral Science* 68, pp.628-636.
- Marsh, Ian, Gaynor Melville. (2006). *Theories Of crime, published by Routledge Social Science* , 205 pages.
- Payton, Michelle. (2003). *Influence of Place Attachment and Social Capital on Civic Action: A Study at Sherburne National Wildlife Refuge*, master's thesis of Natural Resources Science and Management Program, University of Minnesota, June.
- Parker, Simon. (2004). *urban theory and the urban experience: Encountering the City*, published by Routledge, London and New York
- Whitehead, Christine M. E., Kathleen Scanlon. (2007). Social Housing in Europe "A review of Policies and outcomes", London School of Economics and Political Science, 180 pages.